

ปีที่ ๒
ฉบับที่
๑

(มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๘)

วารสารวิชาการ

ศิลป์ปัตยกรรมวีสาน

สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศิลปวัฒนธรรม

อีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ISSN : 2697-6463

ภาพประกอบ :

www.thaisaeree.news

www.krukaen.blogspot.com/

www.twitter.com/lukthungmolamfc

การนำคติธรรมจากนิทานกลอนลำเรื่อง¹ “นางนกกระยางขาว” ของ หมอดำ ป.ฉลาดน้อย² มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิต ของประชาชนใน³ จังหวัดอุบลราชธานี⁴

The Applications of the Moral of an Isan Folk Tale, Titled “Nang Nok Kra Yang Kaow,”
Composed by Por. Chalaadnoy, in Betterment of the Lives of Ubon Ratchathani People.

สุทธิพงษ์ สุทธิลักษมนีกุล*
สุปิยา ทapa**
ณณัฐ วิโย***
ดาริน ศิริคุณ****
Suttipong Sutthilakmunikul
Supiya Tapta
Nanot Wiyo
Darin Sirikoon

* ดร., สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

*** อาจารย์สาขาวิชาดណตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

**** สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คติธรรมที่ปรากฏในนิทานกลอนสำเร็ง “นางนกระยางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย และ 2) การนำคติธรรมจากนิทานกลอนสำเร็ง “นางนกระยางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชน ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จำกกลุ่มเป้าหมาย 1) กลุ่มผู้รู้ 2) กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และ 3) ประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 54 คน ตรวจสอบด้วยวิธีการแบบสามเหล้า วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา วิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในนิทานกลอนสำเร็ง “นางนกระยางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย คือบาง บุญ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อตายไปจะได้ไปอยู่บนสรวงสวรรค์ แก่นของเรื่องนิทานคุณธรรมเรื่องนี้สอนไว้ว่า เกิดเป็นคนควรหมั่นทำความดี สร้างบุญ สร้างกุศล เมื่อสิ้นอายุขัยจะได้ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตด้านการประกอบอาชีพ การปรับตัว การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา การดำเนินชีวิตทั่วไป รวมถึงการพัฒนาจิตใจ

คำสำคัญ : กลอนสำเร็ง, คติธรรม, การพัฒนาชีวิต

Abstract

The Applications of the Moral of an Isan Folk Tale, Titled “Nang Nok Kra Yang Kaow,” Composed by Por. Chalaadnoy, in Betterment of the Lives of Ubon Ratchathani People

By Suttipong Sutthilakmunikul, Supiya Tapta, Nanot Wiyo, Darin Sirikoon

This qualitative research aimed to 1) study the moral appeared in the folk tale, “Nang Nok Kra Yang Kaow,” composed by Por. Chalaadnoy and 2) apply the moral of the folk tale, “Nang Nok Kra Yang Kaow,” composed by Por. Chalaadnoy, in improving the lives of the people in Ubon Ratchathani. The research methods included document study, observations, interviews, and group discussions. The data were obtained from the target groups which consisted of 1) well-informed persons, 2) associated people, and 3) the general public, which amounted to 54 people. The study was examined using triangulation, content analysis, and the study results were presented in descriptive and analytical form. The study results showed that the moral appeared in the folk tale, “Nang Nok Kra Yang Kaow,” is “you reap what you sow” and good deeds will send you to heaven. The core of the folk tale teaches that being born as a person, one should persistently perform good and meritorious actions, and when life ends, you will go to heaven. This belief is incorporated in various aspects of life for betterment such as work, adaptation, living with others in harmony, solving life problems in general together, and developing mentality as well.

Keywords: folk tale, the moral of the tale, life betterment

การนำคติธรรมจากนิทานกลอนลำ

เรื่อง “นางนกกระยางขาว” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี

สุธิพงษ์ สุธิลักษณ์นິກຸລ

สุปิยา ทาปทา

ณัฐ วิໄ

ดาริน ศิริคุณ

บทนำ

ศิลปการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานที่สืบทอดกันมายาวนาน คือ ศิลปการแสดงหมอลำ หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการขับร้องเป็นท่าน โดยการท่องจำจากกลอนลำ หรือบทกลอนที่เป็นภาษาถิ่นอีสาน โดยมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบกลอนลำ เป็นบทที่หมอลำใช้คำ มีลักษณะเป็นร้อยกรองคล้ายโคลงสีสภาพของภาคกลาง ถ้าแบ่งตามเนื้อหาแล้วกลอนลำแบ่งได้หลายประเภท คือ กลอนเกี้ยว กลอนนิทาน กลอนศีลธรรม กลอนพรรรณนารมชาติและกลอนวิชาการ สำหรับประเภทของหมอลำสามารถแยกตามประเภท ได้ดังนี้ 1) หมอลำพื้น 2) หมอลำกลอน 3) หมอลำหมู่ 4) หมอลำเพลิน และ 5) หมอลำผีฟ้า (เจริญชัย ชนไฟโรจน์ 2526 : 2-3, 29) ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำเอาหมอลำกลอนมาดัดแปลงประยุกต์ให้ทันสมัย จึงเกิดหมอลำอีกประเภทหนึ่ง คือหมอลำซิ่ง

กลอนลำ ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ ชาดก โดยแทรกคติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนสภาพสังคม การเมือง สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในห้องลิน ซึ่งจะมีผลต่อจิตใจของผู้ฟังสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งนั้น ๆ เช่น เรื่องนรกรสวรรค์ บำบูญ คุณโทษ หรืออาจจะใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังแทรกสำนวนโบราณในลักษณะต่าง ๆ ในกลอนลำ จะมีบทเต็ตตอบให้พริบปฏิภาณ ตลอดจนการสร้างความสนุกสนานด้วยบทลกขบขัน รูปแบบลักษณะของคำประพันธ์ของกลอนลำตามลักษณะการลำแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือแบ่งตามเนื้อหา แบ่งตามอันทักษณ์ หรือวิธีแบ่งและแบ่งตามทำนอง (เจริญชัย ชนไฟโรจน์ 2516 : 1) กลอนลำที่เกี่ยวกับเนื้อหาจะแบ่งเป็น 3 ประเภท คือกลอนนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน กลอนสารคดี มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ในทางวิชาการต่าง ๆ และกลอนเกี้ยวซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก สำหรับกลอนนิทานที่นิยมนำไปลำ เช่น จำปลีตัน สินไซ สุนມโนราห์ หัวก้ากadam ชูลูนางอ้วว

จังหวัดอุบลราชธานีได้ชื่อว่า เป็นราชธานีแห่งหมอลำ เหตุผลประการหนึ่งคือ เป็นจังหวัดที่มีศิลปินแห่งชาติต้านศิลปะการแสดง (หมอลำ) มากที่สุดถึง 6 คนด้วยกัน ได้แก่ 1) หมอลำถุษา

(นายทองมาก จันทะลือ ปี 2529) 2) หมօสำเคน ดาเหلا (นายเคน ดาเหลา ปี 2534) 3) หมօสำ ฉวีวรรณ ดำเนิน (นางฉวีวรรณ ดำเนิน ปี 2536) 4) หมօสำบุญเพ็ง ไฝผิวชัย (นางบุญเพ็ง ไฝผิวชัย ปี 2540) 5) หมօสำ ป.ฉลาดน้อย (นายฉลาด ส่งเสริม) และ 5) หมօสำบานเย็น راكแก่น (นางนิตยา راكแก่น ปี 2556) ซึ่งศิลปินแห่งชาติแต่ละคนล้วนมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง ซึ่งในบทความนี้จะยกกล่าวถึงเฉพาะศิลปินแห่งชาติด้านศิลปะการแสดง (หมօสำ) คือ หมօสำ ป.ฉลาดน้อย ที่มีความโดดเด่นด้านกลอนลำและกลอนลำที่สร้างชื่อเสียงให้มากที่สุด คือกลอนลำเรื่อง “นางนกระย่างขา” ซึ่งเป็นกลอนลำที่มีคิดิตรรມ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานี

หมօสำ ป.ฉลาดน้อย : ชีวิต ผลงานและเส้นทางสู่ศิลปินแห่งชาติ

หมօสำ ป.ฉลาดน้อย หรือนายฉลาด ส่งเสริม (คำว่า ป.ย่อมาจากชื่อเล่นว่า เป) คำว่า ฉลาด คือ ชื่อจริง ส่วนคำว่า น้อย คือเป็นคนตัวเล็ก ดังนั้นคำว่า “ป. ฉลาดน้อย” จึงไม่ได้หมายถึงว่า เป็นคนฉลาดน้อยอย่างที่หลายคนเข้าใจ) หมօสำ ป.ฉลาดน้อย เกิดเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490 เป็นคนบ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จบการศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4 จากโรงเรียนนวิจิตรราษฎร์สามัคคี และบิดาได้นำไปฝึกพระครูเจียม วัดบูรพาพิสัย เพื่อบวชเรียนพระธรรมวินัยบาลีไวยากร อัักษรขอม และฝึกเทศน์เสียงตามบัญญาชาติ เกือบทุกหมู่บ้านในตำบลหนองบ่อ

ชีวิตการทำงาน ในปี 2507 หลังจากลาสิกขบทแล้ว ได้หันเหลี่ยมไปประกอบอาชีพ ศิลปินด้วยการฝึกหัดลัครั้งแรกกับคณะหมօสำ ก.สำราญศิลป์ มีอาจารย์กิ่ง ทิมา เป็นผู้ฝึกหัดให้เป็นระยะเวลา 1 ปี จนผลิตผลงานด้านการแสดงและการแต่งกลอนลำได้ ปี 2512 ได้ตั้งวงเป็นของตนเองชื่อ คณะ ป.ฉลาดน้อยรุ่งเรืองศิลป์ปี 2514 ได้รับการติดต่อให้ไปร่วมแสดงเป็นพระเอกกับคณะอุบลพัฒนา โดยมี อังคณากร คุณไซย เป็นนางเอกบันทึกเสียงลำเป็นครั้งแรกเรื่องนางประกายแก้ว นางนกระย่างขา ห้าวกำก้าดามนได้รับความนิยม ปี 2518 ได้ล้าออกจากคณะอุบลพัฒนา กลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อดูแลบิمارดา จากนั้นตั้งคณะหมօสำของตนเอง ชื่อ “คณะเพชรอุบล” รับแสดงหมօสำทั่วทุกภาคในประเทศไทย และเป็นพระเอกหมօสำ มีนางเอกโฉมใส่ แสนทวีสุข เป็นลั่คุ มีชื่อเสียงและรุ่งเรืองที่สุด จนถึง ปี 2530 หยุดพักงาน เพื่อรอจังหวะการผลิตผลงานใหม่ หันไปประกอบอาชีพวิรรณสองแคลเล็กในสหกรณ์รัตน์บริการอุบล จำกัด ที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2536 ร่วมรณรงค์ให้กับกระทรวงสาธารณสุข ในกิจกรรมรณรงค์อีสาน ไม่กินปลาดิบ 17 จังหวัดในภาคอีสานและกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและโรคเอดส์ของจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2542 ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานสภารวัฒนธรรมอำเภอเมืองอุบลราชธานี ดูแลงานวัฒนธรรม ส่งเสริมและผลักดันให้เยาวชนเกิดความรักและสนใจในวัฒนธรรม ปี 2544-2545 ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาสภารวัฒนธรรม ดำเนินการสืบค้นวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่น วรรณกรรมของดีของเก่า ทุกตำบลในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี ตามโครงการวัฒนธรรมสัญจร ปัจจุบัน (2563) ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหมօสำภาคอีสาน

ผลงานด้านการแสดง หมօลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและแทรกซานในด้านการคำ เป็นหมօคำเรื่องต่อกลอนที่มีความโดดเด่นเป็นที่รู้จักในด้านน้ำเสียงที่ก้องกั่งหวานแจ่มใส คำร้องมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ซึ่งเป็นแบบฉบับเฉพาะตัว เป็นผู้คิดค้นทำนองคำ “ทำนองเมืองอุบล” ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยจะนำเอาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดิน ลม พืช อากาศ มาแต่งเป็นกลอนคำ เช่น “โอ... พ้าอ้ายพ้าห้องข่าว... อย่าลืมความพีหลาดสั่ง เด้อลنانง...” รวมถึงบังเป็นผู้ที่คิดเทคนิคไว้ก็ใช้ลูกเล่นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกคอก หรือการเอื้อน ที่ใส่ไปในการขับคำ จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยกลอนคำแต่ละกลอนจะมีคติสอนใจผู้ฟังอยู่เสมอ ซึ่งถือว่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังเป็นหมօคำที่มีความสามารถ มีศติปัญญาเฉียบคม ในด้านการดันกลอนสดและสามารถครองหมօได้หลายประเภท ทั้งลำယา ลำเพลิน คำเรื่องต่อกลอน ผลงานโดดเด่นที่สร้างชื่อเสียง ได้แก่ นางนกรายางขาว หัวก้ากadam พระเวสสันดรชาดก องคุลีมาล สำนักบาก พุทธประวัติตอนสิทธิ์ตอกภูมารอ กบวช นางนกระยะจากน้อย ผาแดงนางไอ่ ลูกเขยไทยสะไภ้ล้าว เพลงรักบุญบึงไฟ รวมถึงเป็นผู้คิดประดิษฐ์ทำรำและบทร้องชุด นางนกรายางขาว หัวก้ากadam น้ำตาสาวจีน โดยเฉพาะท่ารำนกรายางขาว ยังคงใช้เป็นแม่แบบในการแสดง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ “การแขนเหมือนกอกลาบิน ซอยเท้าถีรุกเร้า สนุกสนาน” ด้วยแบบฉบับที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวดังกล่าว ในเวลาต่อมาจึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ด้านศิลปะการแสดง (หมօคำ) ปีพุทธศักราช 2548

นับได้ว่าตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีในการทำงาน หมօคำ ป.ฉลาดน้อยเป็นศิลปินผู้เสียสละ และอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการใช้กลอนคำเป็นสื่อในการรณรงค์ด้านสาธารณสุข อีกทั้งยังเป็นผู้มีคุณปการต่อวงการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม อุทิศตนในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงหมօคำให้แก่สถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะได้ให้เกียรติเป็นวิทยากรสอนวิชาการแสดงหมօคำให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จนสามารถแสดงได้เป็นอย่างดี สมควรที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติด้านศิลปะการแสดง (หมօคำ) อย่างแท้จริง

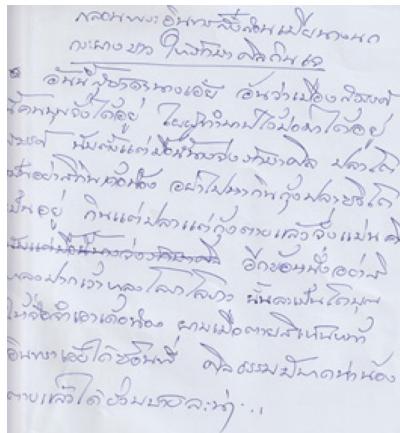
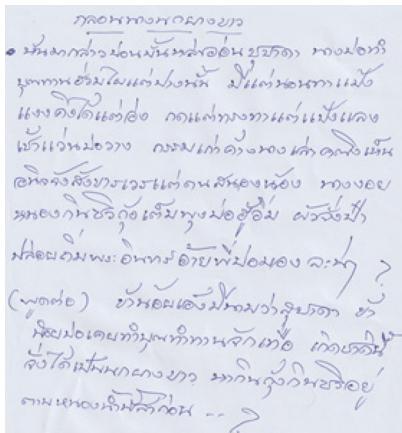
คติธรรมจากนิทานกลอนคำเรื่อง นางนกรายางขาว

หมօคำ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมօคำที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นศิลปินพื้นบ้านที่มีจิตมุ่งมั่น ฝึกษาค้นคว้าอนุรักษ์มรดกเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีจิตสำนึกร่วมเห็นคุณค่าและห่วงใยศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเก่าแก่ที่กำลังจะเสื่อมคลายไปกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่ เป็นผู้มีความสามารถในการเป็นศิลปินหมօคำและเป็นผู้มีพรสวรรค์ มีความโดดเด่นทางการแสดงเสียงและลีลาที่มีลักษณะเฉพาะตัว กลอนคำของ หมօคำ ป. ฉลาดน้อย มีคุณค่าในทางวรรณกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นความงามทางภาษาถิ่น อันแสดงถึงภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้านได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากความมั่งคงทางภาษาแล้ว คุณค่าความไฟแรงที่เกิดจากนัยที่ลักษณ์แล้ว

ยังทำให้ก่อนสำเร็จของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย เอื้อประโยชน์ในด้านวรรณกรรมท้องถิ่นอีกด้วย สำหรับผลงานที่สร้างขึ้นเสียงให้แก่หมอลำ ป. ฉลาดน้อย อย่างมาก จะได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดหมอลำหมู่และได้บันทึกแผ่นเสียง คือเรื่อง นางนกระยางขาว โดยมีหมอลำ ป. ฉลาดน้อย เล่นบทเป็นพระเอกและหมอลำอ้างคานงค์ คุณไชย เล่นบทเป็นนางเอก (ทิรภูณุ เสนาพรหม, ประทีป แซร์วันย์ และ ศิริเพ็ญ อัตไฟบูลย์ 2561 : 20-28) นอกจากนี้ หมอลำ ป. ฉลาดน้อย ยังมีผลงานอื่น ๆ อีกมาก many เช่น ผลงานทั้งทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นผู้รับและจัดการแสดง รวมทั้ง ร่วมงานกุศลต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มประกอบอาชีพหมอลำ ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จากประชาชนทั่วทุกภาคทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลงานโดดเด่นที่สร้างขึ้นเสียงให้กับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย คือเรื่อง นางนกระยางขาว ในบทนิทานก่อนสำเร็จ “นางนกระยางขาว” เนื้อหาได้กล่าวถึง ชายคนหนึ่งนามว่ามัชมาณพ เป็นชาว ใจความแห่งแคว้นมคอ มัชมาณพมีภาระอายุ 4 คน ได้แก่ 1) สุธรรมชาติ 2) สุนันทา 3) สุจิตร และ 4) สุชาดา มัชมาณพเป็นคนชอบทำบุญสุนทานมากจนมีเพื่อนที่ร่วมทำบุญด้วยกันถึง 32 คน ซึ่งเพื่อนทั้ง 32 คน ก็ได้ช่วยกันตลอดมาและภาระของมัชมาณพก็ชอบทำบุญด้วย แต่เมื่อคนที่ 4 คือสุชาดาคนนั้นชอบแต่แต่งตัว ไม่ชอบทำบุญกับพวกพี่ ๆ เพราะนางถือว่าสามีทำภารยากได้บุญเหมือนกัน ครั้งนั้นมัชมาณพได้สร้างศาลใหญ่ เพื่อคนผ่านไปมาจะได้พักผ่อน ฝ่ายนางสุธรรมชาติสร้างช่อฟ้า ประดับศาล นางสุนันทาสร้างสร่าน้ำเพื่อให้คนดื่มน้ำดับกระหาย นางสุจิตรสร้างสวนดอกไม้ ส่วนนางสุชาดา ไม่ทำอะไรเลย จนกระทั่งมัชมาณพและภาระ พร้อมทั้งเพื่อน 32 คน สิ้นอายุขัย ก็ได้ไปเกิดบนสรวง สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงได้เชื่อว่าห้ามข้าว升เทพ (พระอินทร์) ต่อมาระอินทร์ได้ดำเนินงานสุชาดา ผู้เป็นภารยาคนเล็ก ก็ได้เลี้ยงทิพยเนตรเห็นนางเกิดเป็นนกระยางขาวกินปลาในแม่น้ำ ดูหน้าตาแล้วก็ สมเพชนางมาก จึงดำเนินไปชี้ทางสว่างให้แก่นางนกระยางนั้น พระองค์ก็เต็จด้วยฤทธิ์ลงไปหาสุชาดา นางนกนั้นกล่าวคำเทศนาสั่งสอนนาให้รู้จักบำบัด บุญ รู้จักศีลธิก เมื่อนางได้รู้ก็ตามสว่าง สามารถศีลห้า โดยบริสุทธิ์ แม้กระตั้งปลาเป็น ๆ นางก็ไม่กิน กินเฉพาะปลาที่ตายแล้วเป็นอาหาร ต่อมามีนางสิ้น อายุขัยก็ได้เกิดเป็นมเหสีองค์ที่ 4 ของห้ามข้าว升บนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ประมวล พิมพ์เสน : ออนไลน์) กล่าวโดยสรุปคติธรรมจากนิทานก่อนสำเร็จ นางนกระยางขาว จะมีคติธรรมเรื่องบำบัดบุญ ทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว โดยสอนว่าเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ให้หมั่นทำบุญ ทำทาน สร้างบุญ สร้างกุศล รักษาศีล เมื่อสิ้น อายุขัยก็จะได้ไปเกิดในพร ภูมิที่ดีบนสรวงสวรรค์ แต่ถ้าไม่ทำบุญ ทำทาน สร้างบุญ สร้างกุศล รักษาศีล เมื่อตายไปก็จะไปเกิดเป็นนกระยางขาวเที่ยวกินปลา กินกุ้งตามหนองน้ำซึ่งกินเท่าไรก็เมื่อรู้จัก อิ่ม ส่วนหนึ่งเป็นคติธรรมที่มีรากฐานมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ประชาชนทั่วไปสามารถ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และส่วนหนึ่งก็เป็นคติธรรมที่มีรากฐานมาจากอารีประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน รวมถึงสามารถนำมาประยุกต์ ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (การประกอบอาชีพ การพัฒนาจิตใจ การปรับตัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการแก้ปัญหา) ของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้เป็นอย่างดี (พื้นที่ในการศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีประกอบด้วย 2 ชุมชนที่เคยมีการแสดง

หมօลำกลอน เรื่อง “นางนกระย่างขา” คือ บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นบ้านเกิดของหมօลำ ป.ฉลาดน้อย และชุมชนบ้านทุ่งเพียง ตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเคยมีการแสดงกลอนลำเรื่อง นกระย่างขาและเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย วิทยาลัยหมօลำ

กลุ่มภาพที่ 1 ภาพบทกลอนลำเรื่อง “นางนกระย่างขา” เขียนโดยลายมือ หมօลำ ป.ฉลาดน้อย (สัมภาษณ์, 2563)

กลุ่มภาพที่ 2 หมօลำ ป.ฉลาดน้อยได้มาร่วมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ลิขิตลำกลอนสะท้อนวิถีชีวิต” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2563)

กลุ่มภาพที่ 3 หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ได้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงและแสดงหมอลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของท่านให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทสรุป

การนำคติธรรมจากนิทานกลอนลำเรื่อง “นางนกระยางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีบทสรุปสำคัญ ดังนี้

1. คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในนิทานกลอนลำเรื่อง “นางนกระยางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย คือเรื่องบางบุญ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อตายไปจะได้อยู่บนสรวงสวรรค์ แก่นของเรื่องนิทานคุณธรรมเรื่องนี้สอนว่า เกิดเป็นคนควรหมั่นทำความดี สร้างบุญ สร้างกุศล เมื่อสิ้นอายุขัยจะได้ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ เป็นไปตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ให้เว้นจากการทำชั่วและมุ่งทำความดี ซึ่งทุกศาสนาสอนให้ละเว้นการกระทำความชั่วและให้ทำแต่ความดีทั้งสิ้น เพื่อให้พุทธศาสนาชนห้องห้ายและทุกคนเป็นคนดีของสังคม หมอลักษณ์ลือเป็นศิลปะการแสดงอันดีงามของชาวีستان มีเนื้อรหากล่าวไว้ว่า กับคติธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อเรื่องกรรม เชื่อในผลแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งจะทำให้คนเกรงกลัวต่อบาปหรือวิบากกรรมที่จะได้รับ และมีคติความเชื่อตามคติธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า หากบุคคลทำกรรมดี ก็จะไปสู่สุคติภพ คือ มนุษย์ และสรรค์ ในระดับโลกภิวิสัย

2. การนำคติธรรมจากนิทานกลอนลำเรื่อง “นางนกรายางขาว” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีการนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตด้านการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตที่่ไป การพัฒนาจิตใจ การปรับตัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการแก้ปัญหา กล่าวได้ว่า หมอลำกลอน เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสาน ที่ถ่ายทอดถือกมาเป็นกลอนลำที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความเชื่อมั่นและนิสัยใจคอ ของชาวบ้าน สามารถสื่อความหมายเรื่องราวหรือข้อมูลข่าวสารให้มีความน่าสนใจเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะหมอลำกลอนเข้าใจในวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อม ทางวัฒนธรรม มีประเพณีปฏิบัติระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิต ภาษาพูดการสื่อภาษาที่คล้ายคลึงกัน จึงสามารถเข้าถึงและครองใจชาวบ้านได้มากกว่าการแสดงประเพณีอื่น ๆ ประกอบกับเนื้อหาสาระ ที่มีทั้งความรู้และความบันเทิง เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับทางโลกและทางธรรม นับเป็นการสั่งสอนคติธรรม ให้คนประพฤติในสิ่งดีงาม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นหมอลำกลอนจึงเป็น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารด้านความบันเทิงผ่านกลอนลำที่ได้ทั้งความรู้และความสนุกสนาน แห่งด้วยเนื้อหาสาระที่สอดแทรกนิทานจากกลอนลำที่เกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มาใช้ประกอบการแสดง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชีวิต ของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีได้เป็นอย่างดี ดังนั้นสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ด้านศิลปะการแสดง (หมอลำ) ควรส่งเสริม สนับสนุนให้มีการเผยแพร่ศิลปะการแสดงหมอลำกลอน ให้แพร่หลายไปในชุมชนต่างๆ เพื่อจะได้นำคติธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมตลอดจนประเทศไทยต่อไป

อ้างอิง

ฉลาด ส่งเสริม. คติธรรมที่ปรากฏในกลอนสำ “นางนกระยางขาว”. ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2548 อายุ 73 ปี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

เจริญชัย ชนไฟโรมน์. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์โรม มหาสารคาม, 2526.

ประมวล พิมพ์เสน. นิพานพื้นบ้านอีสาน : เรื่อง นางนกระยางขาว (ออนไลน์) 2555 (อ้างเมื่อ 5 มิถุนายน 2563) จาก <http://www.m-culture.in.th/album/147244/j/>

ทิรัญ เสนาพรหม, ประทีป แขหรัมย์ และศิริเพ็ญ อัตไพบูลย์. “การพัฒนาศิลปะการแสดงจากนิพาน กลอนสำเรื่องนางนกระยางขาว ของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย,” วารสารคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 9,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561) : 20-28.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา ทางวิชาการ เรื่อง “ลิขิตสำกลอนสะท้อนวิถีชีวิต”. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2562 ณ ห้อง ประชุมบุษยรัตน์ อาคาร 20 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี. อุบลราชธานี, 2562.

Isan Arts and Culture

ໃຈຕະຫຼາດ ດາວໂຫຼວດ ອາວໂທ

๐๑ ການນຳຄົງຮຽນຈາກເນິການກລອນລໍາ
ເຮືອງ “ ນາງນັກກະຍາງຂາວ ”
ຂອງ ແມ່ລໍາ ປ.ລາດນ້ອຍ
ມາປະຢູກຕີໃຫ້ໃນການພັນນາສີວັດຂອງປະຊາຊົນ
ໃນຈັງຫວັດອຸປະນະລາຊື້

ສົກຮິພງທີ ສົກຮິລັກໝູນີຖຸ
ສຸປິພາ ກາປາ
ແນະສູງ ວິໄຍ
ດາຣີນ ສີຮຸດ

๐๒ ການສ່ວັບກັບການສັບກວດວັດລັກເໜີ
ການຝ່ອນຝູ້ໄທຢູ່ເນຸ້ນຄຣ

ວໍາເກອເຮນູ້ນຄຣ ຈັງຫວັດນຄຣພນມ
ສຸກັກຮູ້ ບຸລະປະຊຸມ
ນັ້ງພົງກີ່ ເຊຍວສີ
ຄອງຖົກກົດ ຮົວງໜ້າ
ສາວົມ ໂກພລຮຕບໍ

๐๓ ຄຣາມ: ມຽດກູມປັ້ງຢາກາງວັນນຣຣມ
ກັບວັດລັກເໜີໃຫ້ຂ່າງໜ້າຕົດສຶກປີ
ໜຸ່ມາ ຖຸລວຣຣນ

๐๔ ຈົມກຽງ: ມຽດກູມປັ້ງຢາ
ຂອງໜ້າໄທຢູ່ສໍາຍເຂມ
ຍົສ່າຮາ ສີຮາກປະກາກ

๐๕ ປະເກືອມ: ມຽດກູມປັ້ງຢາ
ຂອງຈັງຫວັດສຸຣິນທົກ
ສ້າເຮັງ ອົບທຸງ
ຍົສ່າຮາ ສີຮາກປະກາກ
ສຸຮັຍາ ຄລັງດູກກົດ

๐๖ ໂຄຕມະປຸຣະ
ບຣີສຣາ ສີຮຸສຸພລ
ອກີສະກົດ ຈົ່ວນາຮາຍໆ

๐๗ ພຣະຮາຕຸຄົຮີສ່ວົງຮັກ:
ສ້າລູຍະແໜ່ງສົມພັນກາພ
ສູ່ເອກລັກເໜີໂຄລະປໍລ້ານໜ້າ
ເກສີ້ນ ສີຮວງຄົມ່າ